

11. כלה נאה וחסודה א' (תלמוד בבלי, מסכת כתובות טז ע"ב-יז ע"א)

- 1 תגו רבנן: פיצד מרקרין לפגי הפלה?
- 2 בית שפמאי אומרים: פלה פמות שהיא, ובית הלל אומרים: פלה נאה וחסודה.
- 3 אמרו להן בית שפמאי לבית הלל:
- 4 הרי שהיתיה חגרת או סומא, אומרים לה פלה נאה וחסודה?
- 5 והתורה אמרה: "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז).
- 6 אמרו להם בית הלל לבית שפמאי: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק,
- 7 לשבחנו בעיניו או יגננו בעיניו?
- 8 הוי אומר: לשבחנו בעיניו,
- 9 מפאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מערבת עם הפירות.

ביאור:

6. לקח — קנה.

לפנינו מקור הלכתי העוסק בנוהג לרקוד לפני הכלה. הנחת היסוד בדיון היא שהריקוד איננו רק מעשה אומנותי-מוטורי בלבד, הוא מלווה גם כדיבור הכרוך בטקסט מסוים, שעל נוסחו ניטש הוויכוח.

למעשה, הוויכוח מעמת שני ערכים: מחד גיסא, האמת, ומאידך — הצורך לשמח כלה. ניתן לראות את קביעת בית הלל, בצורתה הפשוטה כמתירה לחרוג מן האמת הפשוטה כדי להשיג ערך אחר, שבינקודת הזמן של הנישואים נראה חשוב לאין ערוך. וכי כיצד ניתן להזכיר את מומיה של הכלה ברגעיה הגדולים? לאמתו של דבר, אין כאן ויתור ממש על האמת, אלא ראייה עמוקה של יחסיותה. זה עולה מטענת בית הלל: 'לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק — ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו?'. על מעמדו האובייקטיבי של המקח אין להתווכח — ברור כי מדובר במקח רע, ומבחינה זו את הנעשה אין להשיב, אך דווקא מנקודת מוצא זו ניתן להעריך את המקח מחדש, ובמובנים רבים, בכך תלוי גורלו של המקח בעתיד.

למה הכוונה? מותר לומר, כי אחרי לקיחת המקח מתחיל הכול שוב, והשאלה אם הדבר שמנקודת ראות אובייקטיבית הוא 'מקח רע', יזכה לייחס חיובי ויביא תועלת אם לאו, תלויה

חסיד" בבלי, סנהדרין יא ע"א), ויחד עם זאת, התיאור 'פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורוץ לפניו שלשה מילין' מקרב את החסידות הזו לגבול שמעבר לו גדול החשש להיות 'חסיד שוטה'. סתם הסיפור ולא פירש מה קרה אחרי אותה 'פעם אחת'. נותר לקרוא רק לנחש מה היה קורה אילו לא נמצא סוס יותר מפעם אחת, והלל — עקבי בהתנהגותו המוסרית, היה נאלץ לרוץ לפניו יום אחר יום. גם הדאגה לבן טובים מציפורי מלמדת על גודל הבעיה. הנסיונות לפרש את הנתנה הווי (רב הונא, רב אשי) מלמדים כי תפסוה כנחניה מרובה, שיש בה לגרום הפסד של ממש, ומשום שמדובר בהתנהגות של קבע ('בכל יום') סביר שהתעוררה רילמה לא פשוטה. כשעסקנו לעיל בפגיעה בכבוד הזולת על דרך הביוש האקטיבי (מקור מס' 9), נחלץ רבי עקיבא להטיף שוויון לכל — כל המביישים נותנים קנס שווה וכל המתביישים מקבלים אותו הסכום. במקורות שנידונו כאן מסתמנת המגמה לדאוג לכבודו של המתבייש באופן שיבטא — ככל שניתן — את מעמדו הקודם, בטרם ירד מנכסיו. כל מקור ואבחנותיו הדקות — איזוהי הדרך הנכונה לדאוג לכבוד הזולת בניסיונות המשתנות!

12. כלה נאה וחסודה ב' (תלמוד בבלי, מסכת כתובות יז ע"א)

- 1 אָמרוּ עָלוּ עַל רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי אֵילְעָאי,
- 2 שְׁהָיָה נוֹטֵל בַּד שֶׁל הַדָּם וְמַרְקָד לִפְנֵי הַפֶּלֶה,
- 3 וְאוֹמֵר: פֶּלֶה נְאֻה וְחַסְדָּה.
- 4 רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מְרַקֵּד אֶתְלָת,
- 5 אָמַר רַבִּי יוֹדָא: קָא מְכַסֵּיף לָן סְבָא!
- 6 כִּי נַח נִפְשִׁיהּ, אִיפְסִיק עַמּוּדָא דְנִנְרָא בֵּין יְדֵיהּ לְכָלֵי עֲלָמָא;
- 7 וְגַמְרִי, דְלֹא אִפְסִיק עַמּוּדָא דְנִנְרָא אֲלֵא אִי לְתַד בְּדָרָא אִי לְתַרִי בְּדָרָא.
- 8 אָמַר רַבִּי יוֹדָא: אֲהֵינָה לִיהּ שׁוֹמְיָתִיהּ לְסָבָא,
- 9 וְאָמְרִי לָהּ: שְׁטוּתִיהּ לְסָבָא,
- 10 וְאָמְרִי לָהּ: שְׁטוּתִיהּ לְסָבָא.

ביאור:

2. בר — ענף. 4. אתלת — על שלושה ענפים כאלה. 5. קא מכסיף לן סבא — הזקן מבייש אותנו. 6. כי נח נפשיה... לכולי עלמא — כאשר נפטר רב שמואל חצץ עמוד של אש בינו ובין כל העולם. 7. וגמרי... לתרי בדרא — ואנו למודים במסורת שאין מפסיק עמוד כזה אלא לאחד בדור או לשניים בדור. 8. אהנייה... שיטתיה לסבא — הענף זיכה את הזקן בזכות זו, ויש אומרים ששטותו הועילה לו ויש אומרים ששיטתו זיכתה אותו.

הריון התלמודי שהובא עוסק אף הוא במנהגי הריקוד לפני הכלה. תחילתו בציון המנהג לרקוד לפני הכלה בהדס, המיוחס לתנא הגדול רבי יהודה בר רבי אילעאי. מוכן שמהמעשה מברר לא רק עצם המנהג, אלא גם דבר ביצועו על ידי חכם גדול. מנהגו של התנא עבר לאמורא רב שמואל, שאף חיזקו והשתמש בשלושה ענפי הדס בשעת הריקוד. מתברר שלא הכול התלהבו ממנהג זה, ורבי זירא טען שבריקודו מבייש רב שמואל את חבריו. ניתן לשער שהכוונה לתלמידי החכמים, שרב שמואל בריקודו שנתפס כהשתטות, ביישם. הנחתו של רבי זירא היא כי כבוד התורה — כבוד תלמידי חכמים עולה על כבוד הבריות — במקרה זה — כבודה של הכלה. אין העימות בין כבוד התורה לכבוד הבריות מצויר כאן באופן כה חריף כמו במעשה ברבי אלעזר והאדם המכוער (לעיל, מקור מט' 1), אך גם באופן הזה מדובר בעימות חריף למדי. נראה שהעימות שלפנינו לא הגיע לכלל הכרעה במשך שנים, למעשה עד מותו של רב שמואל. אזי הוכרע העימות בכוח אות פלאי — עמוד אש המפריד בינו לבין העולם. למעשה אין בכך כדי להביא להכרעה עקרונית בשאלה: כבוד התורה או כבוד הכלה — מה עדיף? זו היא הכרעה

מאוד בדרך שבה נתייחס אליו — האם נשבחהו או נגנהו. אם כן, השבח מוכן לא כתיאור אוכייקטיבי, אלא ככוח יצירתי בונה! לשון אחר, מתוך ידיעת מעמדו האוכייקטיבי של המקח, ניתן לשבחו כדי להוציא ממנו את המירב.

השאיפה היא להגיע למצב של 'לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות'. בעולם האנושי האמת איננה חרמשמעית. הכרת העולם האנושי על מגוון פניו ורגישותיו מספקת מערכת התייחסות שונה שבתורה קובעים את האמת.

דעתו של אדם מושפעת מרעית הבריות, כיוון שיופי אינו תכונה חרמשמעית והיא נתונה לפרשנות, הקביעה כי 'הכלה יפה' עשויה לאפשר חיים טובים ונכונים בין בני הזוג. במוכן מסוים בית הלל הלכו כאן בדרכו של הלל שראה בכבוד הבריות ערך עיקרי בהשקפתו.

בסופו של דבר, חשוב לציין, כי שבחיהם של בית הלל אינם בגדר גמילות חסדים — מה שמכונה בלשוננו: 'עשיית טובה' — הם מובילים לכיבוד בחירתו של הזולת. לפי זה אין אנו עוסקים בדיון דלעיל רק בהערכה שונה ליופי, אלא בכבוד הזולת המוכע בהערכה חיובית לדרך שהוא בחר לנהל את חייו.

